

Stati

Další vzdělávání učitelů ve Velké Británii

Danuše Nezvalová, Gordon Taylor

Abstrakt: Další vzdělávání učitelů nabývá v poslední době v edukačně vyspělých zemích na významu. Systémy dalšího vzdělávání učitelů se v posledních letech značně rozvíjely a docházelo v nich k podstatným změnám. K jakým změnám došlo ve Velké Británii, uvádí tento materiál, který vznikl ve spolupráci se zahraničním partnerem.

Klíčová slova: další vzdělávání učitelů, profesionální rozvoj učitelů, trendy v profesionálním rozvoji učitelů ve Velké Británii, instituce poskytující další vzdělávání, financování dalšího vzdělávání učitelů

Úvod

Klíčovými činiteli efektivních vzdělávacích systémů jsou především učitelé a vedoucí pracovníci škol. Zkušenosti z nedávné doby naznačují, že mnohých nových cílů ve vzdělávání nebylo dosaženo, protože nebylo nedílnou součástí prosazované reformy důkladné další vzdělávání učitelů. Řídící školské orgány už celá léta prohlašují, že další vzdělávání učitelů považují za prioritní úkol. Ve skutečnosti je však tato oblast ve většině zemí nadále organizačně zanedbávána a finančně nedoceněna (Materiál OECD 1996). Další vzdělávání může být k užítku doslova všem učitelům a je nezbytné pro ty, kdo nedosahují požadovaných standardů. Stálý profesní rozvoj by odpovědné úřady, učitelé i obce měli považovat za nutný a normální, nikoli (jako dosud) za „nepovinný“ (Materiál OECD 1996). V rámci projektu Tempus Phare spolupracovaly tři české vysokoškolské instituce se šesti zahraničními partnery ze zemí EU v oblasti dalšího vzdělávání učitelů. Je zřejmé, že v současnosti se dalšímu vzdělávání učitelů věnuje v mnoha zemích EU zvýšená pozornost. Jak se tedy organizačně zajišťuje a financuje další vzdělávání učitelů ve Velké Británii?

Nové trendy v dalším vzdělávání učitelů ve Velké Británii

Další vzdělávání učitelů ve Velké Británii je v poslední době spojováno především s rozvojem úspěšného řízení výuky učitelem. Hlavním cílem je zkva-

litnit didaktické dovednosti učitelů, a zlepšit tak vzdělávací výsledky školy, a rovněž výkon a výsledky každého žáka. Tento cíl je preferován před vlastním rozvojem výzkumných dovedností a před získáváním hlubších vědomostí každého učitele.

V posledních dvou dekadách je další vzdělávání učitelů ve Velké Británii poznamenáno radikálními změnami. Tyto změny byly determinovány zlepšením jeho kvality a zvýšením efektivity. Lze je charakterizovat osmi hlavními trendy či binárními protiklady. V mnoha případech je skutečný obraz změn mnohem komplikovanější, než naznačují následující binární protiklady, které přesto poskytují základní charakter změn, k nimž došlo na základě zkušeností v oblasti dalšího vzdělávání učitelů.

1. Státní – Soukromý

Původně bylo další vzdělávání učitelů poskytováno výhradně školskými institucemi (Local Education Authorities – LEAs) nebo vysokoškolskými institucemi (Institutes of Higher Education – IHEs). V poslední době se poskytovateli dalšího vzdělávání učitelů stávají i soukromé vzdělávací společnosti. Od státních institucí se očekává, že se budou více chovat jako soukromé instituce.

2. Granty – Nabídky

V předchozím období bylo další vzdělávání učitelů financováno prostřednictvím grantů, které byly vzdělávacím institucím poskytovány z centrálních vládních prostředků. Tyto prostředky byly poměrně dobře dostupné. Nyní je další vzdělávání financováno na základě výběrového nabídkového procesu. Poskytovatel dalšího vzdělávání musí ve své nabídce prokázat, že efektivně použije prostředky k zajištění kvalitního dalšího vzdělávání. Prostředky jsou poskytovány institucím, nabízejícím nejlepší podmínky. Tohoto vysoce kompetitivního procesu se mohou zúčastnit jak státní, tak i soukromé vzdělávací instituce.

3. Poskytovatel – Zákazník

Původně byl obsah vzdělávání určován převážně institucí poskytující další vzdělávání, která takto určovala vzdělávací potřeby učitelů s nízkým či žádným stupněm centrální kontroly. Nyní hraje centrální roli v rozhodování o obsahu a formě vzdělávání zákazník, určuje své vzdělávací potřeby. Úspěšná nabídka vzdělávací instituce musí prokázat, že vzdělávací potřeby učitelů byly zjišťovány, vyhodnoceny a respektovány a že další vzdělávání učitelů bude skutečně odpovídat jejich potřebám.

4. Seberegulace – Veřejná odpovědnost

V předchozím období vzdělávací instituce rozhodovala o kvalitě poskytovaného vzdělávání způsobem, který považovala za adekvátní. V současné době jsou vzdělávací instituce veřejně odpovědné za výsledek prostřednictvím přísné inspekce, která hodnotí efektivitu a kvalitu vzdělávací služby. Zákazník opět hraje centrální roli v tomto hodnocení kvality.

5. Místní řízení – Centrální řízení

V předchozím období činil poskytovatel podstatná rozhodnutí a opatření. Nyní centrální vláda a centrální agentury určují priority, kterým jsou určeny finanční prostředky, a poskytovatelé musí tyto priority sledovat a uplatňovat při koncipování jejich vzdělávacích nabídek.

6. Vzdělávání – Výcvik

V předchozím období zahrnovalo další vzdělávání učitelů široké spektrum aktivit směřujících k osobnostnímu a profesionálnímu rozvoji každého učitele. Obsahovalo prohlubování vědomostí a porozumění v mnoha rozličných oblastech, jako je pochopení historických souvislostí, základních pojmů a teorií. V současné době je více orientováno na výcvik specifických dovedností.

7. Učitel – Žák

V předchozím období byl v centru pozornosti osobnostní a profesionální rozvoj učitele, který by vedl k odpovídajícímu zlepšení praxe. Nyní je sledováno především zlepšení výkonu žáka, které vyplývá ze zlepšeného výkonu učitele jako přímého výsledku jeho dalšího vzdělávání.

8. Spolupráce – Soutěživost

V předchozím období poskytovatelé této vzdělávací služby spolupracovali v rozvíjení a poskytování dalšího vzdělávání učitelů. Nyní poskytovatelé soutěží při získávání studentů a finančních prostředků. Je vytvořeno tržní prostředí a ten, kdo není schopen poskytovat služby v odpovídající kvalitě, je na tomto trhu neúspěšný.

V tomto kontextu jsou uvedené změny v současném řízení a financování dalšího vzdělávání učitelů pochopitelné.

Hlavní poskytovatelé

V současnosti nabízí další vzdělávání učitelů široké spektrum poskytovatelů. Při identifikaci těchto poskytovatelů je nutné rozlišovat mezi akademickými studii, které jsou poskytovány univerzitami a které mohou vést k personálnímu profesionálnímu rozvoji, a dalším vzděláváním, nabízeným mnoha

poskytovateli, které může vést k akademické kvalifikaci, ale je ponejvíce orientováno na zkvalitnění učitelské praxe a následně zlepšení výkonů žáků. K poskytovatelům dalšího vzdělávání učitelů náleží:

Místní školské úřady (Local Education Authorities – *LEAs*)

Jsou financovány částečně z centra a částečně z místních daní. Jsou odpovědné volené správní radě za kvalitu vzdělávání ve školách daného regionu, a proto mají zájem na dalším vzdělávání učitelů v daném regionu. Zaměřují se převážně na rozvoj učitelských dovedností vedoucích ke zkvalitnění výkonu žáka. Nabízejí akreditované i neakreditované kurzy, přičemž neakreditované kurzy převažují. Akreditaci kurzů provádějí vysokoškolské instituce.

Vysokoškolské instituce (Institutes of Higher Education – *IHEs*)

Nabízejí pro učitele převážně akreditované programy, vedoucí k různým úrovním certifikátů nebo diplomů. Převážně jde o studium vedoucí k získání magisterského titulu (Master). Tyto programy mají široký teoretický základ, jsou oblíbené a jsou orientovány na personální profesionální rozvoj.

V poslední době je patrná tendence označovat tyto programy za příliš teoretické, nevedoucí k očekávanému zkvalitnění výkonu učitele ve třídě. Důvody jsou konkurenční.

Soukromé společnosti

Některé soukromé společnosti byly založeny za účelem poskytování vzdělávacích služeb učitelů, jiné pak pouze rozšířily své vzdělávací aktivity do této oblasti. Zaměřují se na rozvoj dovedností učitelů. Akreditaci kurzů provádějí vysokoškolské instituce.

Partnerství

Jde o spolupráci dvou nebo více institucí. Přestože je patrná snaha o soutěživost, IHEs a LEAs nacházejí v oblasti dalšího vzdělávání výhody spolupráce. Mohou spolupracovat v celé řadě aktivit: společně využívají expertů, rozšiřují nabídku ve prospěch učitelů, kteří si pak mohou vybrat z většího počtu kurzů takový, který odpovídá jejich vzdělávacím potřebám, a zahrnují větší počet témat.

Financování

Financování, stejně jako ostatní aspekty dalšího vzdělávání učitelů, prošlo během posledních dvou desetiletí podstatnými změnami. Původně bylo další vzdělávání učitelů financováno převážně prostřednictvím grantů poskytovaných centrální vládou. V současné době financuje další vzdělávání učitelů opět centrální vláda, ale prostřednictvím kompetitivních nabídek (tendrů). Neexistují žádné záruky, že LEA nebo IHE obdrží finance pro své programy

dalšího vzdělávání učitelů. Pokud kvalita nabídky neodpovídá explicitně stanoveným kritériím a je neadekvátní, není přijata a program nemůže být z tohoto zdroje financován.

Existují tři zdroje pro financování dalšího vzdělávání učitelů:

1. Standardní fondy

Jsou nejpodstatnější pro financování dalšího vzdělávání učitelů. V současnosti jsou dostupné pouze školským úřadům (LEA) na základě kompetitivní nabídky. Nabídka je úspěšná, odpovídá-li stanoveným kritériím a je-li koherentní se strategickým plánem této instituce (LEA). Přesto ve většině případů odpovídají získané finance prostřednictvím nabídky pouze 50 % skutečných nákladů na další vzdělávání učitelů. Zbývajících 50 % je hrazeno z místních daní.

Tyto prostředky jsou striktně limitovány. Je určeno, na jaké typy kurzů mohou být použity. Vláda prostřednictvím Oddělení pro vzdělávání a zaměstnanost určuje kritéria a nosné vzdělávací okruhy. Například pro současné období jsou to následující oblasti:

- Úspěšnost školy
- Vůdcovství
- Uvádění začínajících učitelů
- Předškolní výchova

Velká část prostředků z těchto fondů je poskytována školám pro další vzdělávání učitelů. Proto školy většinou tyto fondy sledují. Z těchto prostředků lze podporovat:

- akreditované kurzy nabízené ve spolupráci LEA a IHE;
- krátké neakreditované kurzy;
- výdaje jsou hrazeny učitelům, navštěvujícím kurzy, včetně podpůrných kurzů, cestovních nákladů a poplatků;
- náklady na expertizu pro školy k podpoře dalšího vzdělávání učitelů.

2. Agentura pro vzdělávání učitelů

Agentura pro vzdělávání učitelů (The Teacher Training Agency) byla původně určena pro financování akreditovaných kurzů, převážně magisterských (master), ve vysokoškolských institucích. V současné době je otevřená každé organizaci (IHE, LEA, soukromé organizace), jejíž nabídka kurzů splňuje kritéria kvality, která obsahují:

- analýzu vzdělávacích potřeb;
- vliv na výkon žáka;
- sylaby odpovídající cílům;
- spolehlivé řízení kvality;
- zahrnují učitele a žáky do procesu rozvoje.

Tato agentura (TTA) stanovuje priority, které budou financovány, například pro současné období:

- Školní management;
- Výuka na primárním stupni, zejména čtení, psaní, počítání;
- Prohlubování odborných vědomostí v jednotlivých předmětech;
- Výuka žáků se speciálními potřebami;
- Výchovné problémy žáků.

Z tohoto zdroje lze financovat akreditované kurzy dalšího vzdělávání učitelů, včetně kurzů, vedoucích k dosažení určitých diplomů (Master) či certifikátů. Žádná vysokoškolská instituce nemá garantováno, že obdrží finanční prostředky z tohoto zdroje. Před dvěma lety ztratilo 50 % vysokoškolských institucí možnost tohoto financování v prvním kole nabídek.

3. *Sebefinancování*

Mnoho učitelů si platí kurzy dalšího vzdělávání z vlastních prostředků (například ve vysokoškolských institucích asi 50 %).

Pozitivní a negativní aspekty současného řízení a financování dalšího vzdělávání učitelů ve Velké Británii

Pokud porovnáme současný systém se systémem předchozím, pak lze pozitivně hodnotit:

- lepší cílová orientace na celonárodně stanovené priority k zajištění rozvoje v jednotlivých částech;
- obsah více odpovídající zjištěným vzdělávacím potřebám učitelů;
- specificky ovlivňující školy prostřednictvím rozvoje efektivity učitelů a zlepšením výkonu žáka;
- měřitelné výsledky;
- efektivní využívání veřejných finančních prostředků;
- přísné řízení kvality;
- otevřenost k hodnocení veřejností a k evaluaci.

Ale na druhé straně:

- je více centrálně řízené;
- více nařízené;
- více orientované na dovednosti;
- méně se týká širokého personálního rozvoje;
- je obtížnější pro univerzity akreditovat magisterské kurzy.

Závěrem lze říci, že současný systém dalšího vzdělávání učitelů by měl vést ke zkvalitnění práce učitele, a tím ke i zlepšení výkonu žáka, což ještě nebylo signifikantně prokázáno. Ovšem inspekce ve své zprávě uvedla, že výsledky jsou obecně velmi uspokojivé, většina kurzů má vysoký standard a jen malá část nedosahuje standardu.

Závěr

I v České republice se v oblasti dalšího vzdělání mnohé změnilo. V průběhu posledních deseti let se rozšířil počet poskytovatelů této vzdělávací služby. Učitelé mají možnost vybrat si nejrůznější převážně akreditované kurzy v institucionálních zařízeních (pedagogická centra), na univerzitách (krátkodobé kurzy i dlouhodobé studijní programy) a v soukromých vzdělávacích zařízeních. Na MŠMT vznikly materiály projekt Učitel (1995) a Kariérní růst pedagogických pracovníků, které naznačily koncepční záměry v oblasti dalšího vzdělávání učitelů, ale bohužel nebyly ještě realizovány. Obecně se u nás prozatím nevěnuje dostatečná péče profesionálnímu rozvoji pedagogických pracovníků.

O účast v kurzech dalšího vzdělávání učitelů má zájem poměrně malé procento učitelů. Jde většinou o učitele vysoce motivované, mající zájem o svůj profesionální růst. I když je nabídka kurzů široká, ne všechny kurzy mají požadovanou kvalitu. Většina vzdělávacích institucí nemá adekvátní systém řízení kvality. Evaluační mechanismy jsou stále nedostačující. Většina institucí nemá vymezeny funkce, cíle, podmínky a předpoklady vlastního hodnocení atd. a již vůbec se nesleduje vliv dalšího vzdělávání učitelů v daném kurzu na rozvoj školy.

Nezbývá, než si konečně uvědomit, že lidé jsou se svými znalostmi a vlastnostmi rozhodujícím faktorem rozvoje a pokroku, a investice do jejich dalšího vzdělávání je investicí velmi dobrou. Britský systém je nesporně zajímavý a může být inspirací pro naše organizační zajištění dalšího vzdělávání učitelů.

Literatura

Celoživotní učení pro všechny. Materiál OECD 1996. Praha: Gnosis, 1997.
Program „Učitel“. Praha: MŠMT, 1995.

NEZVALOVÁ, D., TAYLOR, G. Další vzdělávání učitelů ve Velké Británii. *Pedagogická orientace* 2001, č. 1, s. 3–9. ISSN 1211-4669.

Adresa autorů: Danuše Nezvalová, Pedagogická fakulta, UP Olomouc;
Gordon Taylor, Faculty of Arts and Education, University of Plymouth